

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דיני שינוי מקום

(ק"א ב') **תניא:** שינוי מקום צריך לברך (שנית).¹

יטיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא, ויטיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך, לא שנו אלא מבית לבית. אבל ממקום למקום (באותו בית) לא הוי שינוי (ואין צריך לחזור ולברך).

(4) ותו יטיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך, לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן.² אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן, אין צריך לברך. מאי טעמא? לקיבעא קמא הדר.³

(2) ורב ששת אמר: אחד זה ואחד זה צריך לברך (צריך לחזור ולברך אם שינה מקומו).

מיתיבי: בני חבורה שהיו מסובין לשתות, ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה, כשהן יוצאין, אין טעונין ברכה למפרע. כשהן חוזרין, אין טעונין ברכה לכתחלה. במה דברים אמורים? שהניחו שם זקן או חולה. אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה, כשהן יוצאין, טעונין ברכה למפרע. כשהן חוזרין, טעונין ברכה לכתחלה.

מדקתני 'עקרו רגליהן', מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן, וטעמא דהניחו שם זקן או חולה הוא דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה. אבל לא הניחו שם זקן או חולה, כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין, טעונין ברכה לכתחלה. קשיא לרב חסדא!

(ק"ב א') אמר רב נחמן בר יצחק: מאן תנא עקירות? רבי יהודה.

דתניא: חברים שהיו מסובין, ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש -

(1) כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע (ברכה אחרונה, הואיל ועתידים לחזור), וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחילה (ברכה ראשונה. ואפילו אם לא הניחו שם חברים⁴).

(2) אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? בזמן שהניחו שם מקצת חברים. אבל לא הניחו שם מקצת חברים (אלא נעקרו כולם), כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה.⁵

תניא כוותיה דרב חסדא: חברים שהיו מסובין לשתות יין, ועקרו רגליהן וחזרו, אין צריכין לברך.

¹ כפי המבואר בסוגיא קודמת, נחלקו האמוראים אם שינוי מקום באמצע אכילה נחשב היסח הדעת, ולרב ושמואל הוי היסח הדעת ומצריך ברכה. ודעת רבי יוחנן שאינו נחשב, ואיתותב רבי יוחנן.

² כגון מים או פירות, שאין טעונים ברכה חשובה בפני עצמן כגון שבעת המינים דודאי כיון דעמד והלך למקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו, והך סעודה אחריתי היא וצריך לברך בתחלה. רש"י.

³ כלומר, על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו, לסיים סעודתו. רש"י.

⁴ ודווקא בדברים הטעונים ברכה במקומם. אבל דברים שאינם טעונים ברכה במקומם, אפילו לרבנן כשהן יוצאים טעונים ברכה למפרע וכשחוזרים טעונים ברכה לכתחילה.

⁵ ורב חסדא אמר כרבנן.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

הטעם ששינוי מקום מצריך ברכה: רשב"ם ורא"ש פירשו, דשינוי מקום הוא כהיסח הדעת.⁶
שינוי מקום בדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן: דעת תוספות, רשב"ם, העיטור, ורא"ש, שהלכה כרב חסדא, דכשיצא ממקומו אין צריך לברך, דלקיבעא קמא הדר. ודעת רי"ף, רמב"ם, ורי"ד, שהלכה כרב ששת.⁷ והשו"ע⁸ פסק כרי"ף ורמב"ם. והרמ"א פסק כרא"ש.
לקיבעא קמא הדר: כתב מהר"ם חלאווה, דוקא כשחזר למקומו. אבל אם נעתק ממקום למקום, כל שכן דצריך לברך, דהרי יש כאן עקירה גמורה. ורש"י, רשב"ם, וראב"י פירשו, שגם הלך למקום אחר אין צריך לחזור ולברך. וכ"כ הרמ"א.⁹
שינוי מקום לענין ברכה אחרונה: דעת תוספות ורא"ש דמחמת שינוי מקום מברך רק ברכה ראשונה להבא; אבל ברכה אחרונה למפרע אין צריך לברך, דשינוי מקום כהיסח דעת.¹⁰ ודעת הרמב"ם ששינוי מקום מצריך ברכה למפרע על אכילה ראשונה, והאכילה השניה נחשבת אכילה חדשה.¹¹ והשו"ע¹² פסק כרמב"ם. והרמ"א פסק כתוספות ורא"ש.
גדר שינוי מקום: גירסת רש"י, 'לא שנו אלא מבית לבית. אבל ממקום למקום, לא הוא שינוי'. ופירש רש"י, ממקום למקום, מבית לעלייה. וגירסת רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, 'אבל מפניה לפניה, לא'.¹³ וכתבו תוספות, דמחדר לחדר ומבית לעלייה הוא שינוי מקום. וכן פסק השו"ע.¹⁴ וכתב הראב"ד שאם היה רואה מקומו, אינה עקירה כלל. וכן

⁶ מקורות: רשב"ם (ק' ב', ד"ה ידי יין). רא"ש (סי' ו).

⁷ דתניא כוותיה. ואף על גב דשני רב נחמן בר יצחק, לא סמכין אשינויא.

⁸ אור"ח קעח, א-ב. וכתב ב"י (קעח, ה) ודבר פשוט הוא דרב חסדא נמי לא קאמר, אלא בשלא היה לו היסח דעת בנתיים דוקא. וכן כתב רשב"ם (ק"א ריש ע"ב), דרבי יוחנן דאמר שינוי מקום אין צריך לברך, היינו דוקא כשלא היה לו היסח דעת בנתיים. וכן פסק הרמ"א (קעח, ב). אמנם ראה רשב"א (חולין פ"ו ב', ד"ה אמר להו), וסמ"ג (עשין כז). מקורות: רי"ף (כ ב בדפיו). רמב"ם (הל' ברכות ד, ד). העיטור (עשרת הדיברות, הלכות מצה ומרור). רי"ד (פסקיו, ק"ב א').

⁹ אור"ח קעח, ב. מקורות: ראב"י (ח"ב, פסחים, סי' תקיא).

¹⁰ ואמרינן בפרק כל הבשר (חולין ק"ז ב') גבי היסח דעת השמש מברך על כל פרוסה ופרוסה לפי שהסיח דעתו ואינו יודע אם יתנו לו יותר הילכך צריך לברך. ובפרק כיוסו הדם (חולין פ"ו סי' ה) כתב דהיסח דעת זוקקו לברכה ראשונה אם רוצה לאכול או לשתות, לפי שכבר נסתלקה ברכה ראשונה כשהסיח דעתו מלאכול או לשתות. אבל אין היסח הדעת מזקיקו לברך על מה שאכל ושתה קודם שיאכל ושתה פעם אחרת, דמאי נפקא מינה אם יאכל פעם אחרת ויברך ברכת המזון על ב' סעודות. דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה. רא"ש. עיי"ש.

¹¹ דע"י היציאה ממקומו חשיב כנפסקה סעודתו לגמרי ומה שאוכל אח"כ, כסעודה אחרת דמיא. משנ"ב (ס"ק ו). וגרע מהיסח הדעת, דאינו מצריך רק ברכה לכתחלה, דהתם מכל מקום סעודה אחת היא. אבל על ידי שינוי מקום, חשיב כסעודה אחרת לגמרי. לבוש (הו"ד בשעה צ"ס ק"ד).

¹² אור"ח קעח, א-ב. מקורות: תוספות (פסחים ק"א ב', ד"ה כשהן יוצאין; חולין פ"ו ב', ד"ה אסור). רמב"ם (הל' ברכות ד, ג-ה). וראה רשב"א (חולין פ"ו ב', ד"ה אמר להו).

¹³ וכתב הר"ן, ואע"ג דלעיל גבי 'אין קידוש אלא במקום סעודה' מסקינן דאפילו מפניה לפניה (נחשב שינוי מקום), היינו טעמא משום דקביעות סעודה לא היא אלא במקום סעודה ממש. שאין דרך בני אדם לקבוע מקום סעודה בתוך כל הבית. אבל (כאן) גבי שתיית היין, אין אדם מייחד מקום מיוחד בבית לשתייתו. ועיי"ש בסיום דבריו. וראה גם מהר"ם חלאווה. וראה ביאור הגר"א (קעח, א, ס"ק ו).

¹⁴ אור"ח קעח, א. ובביה"ל (ד"ה בבית אחד) האריך במחלוקת הראשונים (להוכיח דעוד ראשונים סוברים כרש"י), ומסקנתו, דאף דראוי ונכון לחוש לכתחלה לדעת האחרונים, שלא ליכנס אפילו מחדר לחדר באמצע אכילתו בדברים שאין טעוניהן ברכה אחריהן במקומן, אם לא שהיה דעתו לזה מתחלה בשעת ברכה, מכל מקום הנוהג להקל בזה אין למחות בידו, דיש לו על מי לסמוך. ועכ"פ בדיעבד, בודאי אין להצריך ברכה בהן, דמידי ספיקא לא נפקא, וספק ברכות להקל. וביכול לראות מקומו הראשון, בודאי יש להקל אף לכתחלה. מקורות: ר"ן (כ א ברי"ף, ד"ה סבור; וד"ה אבל מפניה). רמב"ם וראב"ד (הל' ברכות ד, ג-ה). רא"ש (סי' ה-ו). תוספות (ק"א ב',

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אם בשעת ברכה היתה דעתו לאכול בחדר אחר. וכן פסק הרמ"א.¹⁵

האם נחשב שינוי מקום כשחוזר למקומו: כתב הר"ן דשינוי מקום דאמרין צריך לברך היינו אפילו הלך למקום אחר וחזר למקומו.¹⁶ וכן כתב הרמב"ם. והביא הרמ"א להלכה.¹⁷

מה הם דברים הטעונים ברכה לאחרים במקומם: דעת רמב"ם, העיטור, ורשב"ם, דהיינו שבעת המינים. דעת רי"ף, רז"ה, ר"י, רא"ש, רי"ד, ר"ן, ומהר"ם חלאווה, דהיינו פת ומיני דגן. ודעת רשב"א והגהות מיימוניות¹⁸, דרק פת טעון ברכה לאחריו במקומו. והשו"ע¹⁹ הביא שתי דעות ראשונות. והרמ"א כתב בשם יש אומרים כרשב"א.

המתפלל בתוך סעודתו האם טעון ברכה: דעת ה"ר יום טוב ברבי יהודה שאדם שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד והתפלל, כשהוא חוזר צריך ליטול ידיו ולברך ברכת המוציא, הואיל וצלווי ומיכל בהדי הדדי לא אפשר²⁰. ודעת תוספות ורא"ש, דלא הוי הפסק²¹. וכתב הרא"ש דאפילו אם הגיע זמן בתוך הסעודה, ואין לו שהות לגמור סעודתו ולהתפלל, שחייב להפסיק, ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל עם כל זה לא הוי הפסק²². וכן פסק השו"ע²³.

ד"ה אלא).

¹⁵ או"ח קעח.א. ומג"א (ס"ק ב) ומשנ"ב (ס"ק יב). וכתב המשנ"ב (ס"ק יב, על משנ"כ הרמ"א שאם דעתו לאכול במקום אחר, לא מקרי שינוי מקום, כששני המקומות בבית אחד), היינו תחת גג אחד. ואפילו מחדר לחדר או מבית לעליה, ואף שאין רואה מקומו. והוא הדין אם רואה מקומו הראשון שאכל שם, אפילו דרך חלון, ואפילו מקצת מקומו, נמי מועיל, אף שלא היה דעתו מתחלה. ודוקא מחדר לחדר באותו בית; אבל מבית לבית, אף שסמוכין זה לזה, מסתפקים האחרונים דאפשר דאין להקל על ידי ראיית מקום.

¹⁶ והוכיח כן מדאמרין, טעמא דהניחו שם זקן או חולה, כלומר שכיון שנשאר שם לא נעקר הקביעות, אבל לא הניחו שם וכו' וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה. משמע דאפילו חזר למקומו הראשון, שינוי מקום מיקרי.

¹⁷ או"ח קעח.ב. מקורות: ר"ן (כ א ברי"ף, ד"ה אבל מפניה; כ ב ד"ה וטעמא). רמב"ם (הל' ברכות ד,ג).

¹⁸ אמנם הב"י כתב, דפת דנקט (ההגהות מיימוניות) לאו דוקא דהוא הדין למיני דגן, שהרי כתב בהגהות מיימוניות שכן כתב הרי"ף, והוא בפרק ערבי פסחים כתב בהדיא דמיני דגן דינן שוה לפת.

¹⁹ או"ח קעח.ה. וכתב המשנ"ב (ס"ק מה) בשם האחרונים, דלכתחלה יחמיר לברך במקומו אפילו בז' מינים. וכן לענין שינוי מקום אין צריך לברך על כל השבעה מינים, כמו על הפת, אם שינה מקומו (לפי פסיקת הרמ"א). ודעת הגר"א בביאורו דדעה האמצעית היא העיקר לדינא. ולפי זה, פירות של שבעת המינים דומים לסתם פירות, דשייך בהו שינוי מקום לכולי עלמא. מקורות: רמב"ם (הל' ברכות ד,א). העיטור (עשרת הדיברות, הלכות מצה ומרור). רשב"ם (ק"א ב', ד"ה אבל דברים). רי"ף (כ א בדפיו). ר"י (תוספות ד"ה אלא), רא"ש (סי' ו). רי"ד (פסקיו, ק"א ב'). ר"ן (ערבי פסחים, כ א ברי"ף, ד"ה לא שנו). רשב"א (ברכות נ"ג ב', ד"ה מחלוקת). גם הגהות מיימוניות (הל' ברכות פ"ד אות א) נקט פת, אבל הב"י ביאר שכוונתו גם למיני דגן (שכן כתב הגמ"י שזו גם דעת הרי"ף, והרי"ף להדיא כתב גם מיני דגן).

²⁰ כדאיתא בפ' כיסוי הדם משתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר.

²¹ דלא אמרין דמשום דמשתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר צריך לחזור ולברך, אלא דוקא גבי ברכת המזון, שהוא סילוק והיסח דעת על מה שאכל ושתה. אבל תפילה, לא. והביאו ראיה לדבר.

²² כדאמרין גבי עקרו רגליהם לילך לבית הכנסת דמירי בכל ענין אפילו אין שהות ביום דחייב להפסיק ואפילו הכי לא הויא הפסקה. רא"ש.

²³ או"ח קעח.ו. וביאר הב"י, דאע"ג דמדברי הרי"ף נראה שחולק על הרא"ש, מכל מקום כיון דלא נהוג עלמא בההיא כהרי"ף, שהרי אין אנו מברכין בורא פרי הגפן על כוס ההגדה, ממילא דבמתפלל בתוך סעודתו לא נקטינן כוותיה אלא כדברי הרא"ש. מקורות: תוספות (פרק ערבי פסחים, ק"ב א', ד"ה ועקרו; פרק כיסוי הדם, חולין פ"ז א', ד"ה משתא). רא"ש (פרק כיסוי הדם סי' ו; פרק ערבי פסחים, סי' כד).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות דברים הנוהגים בסעודה, קעח)

- א. הָיָה אוֹכֵל בְּבֵית זֶה וּפְסַק סְעוּדָתוֹ וְהָלַךְ לְבֵית אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל וּקְרָאוּ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ וַיֵּצֵא לוֹ לִפְתַּח בֵּיתוֹ וְחֹזֵר, הוֹאִיל וְשָׁנָה מְקוֹמוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְמַפְרָע עַל מַה שֶּׁאָכַל; וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה הַמוֹצָיָה, וְאַחֵר כִּף יָגִמֹר סְעוּדָתוֹ; אֲבָל אִם דִּבֵּר עִמּוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית, אָף עַל פִּי שֶׁשָּׁנָה מְקוֹמוֹ מִפְּנֵה לִפְנֵה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. **הגה:** וַעֲיֹן לְקַמֵּן סִימֵן רַע"ג אִם הָיָה דִּעְתּוֹ לֵאכֹל בְּמָקוֹם אַחֵר לֹא מְקָרִי שְׁנוּי מָקוֹם, וְהוּא שֶׁהָיָה שְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת בְּבֵית א' וְע"ל סִימֵן קפ"ד.
- ב. חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים לֵאכֹל וַיֵּצְאוּ לְקִרְיַת חֵתָן אוֹ לְקִרְיַת כְּלָה, אִם הֵנִיחוּ שֵׁם מְקַצָּתוֹ, חוֹזְרִים לְמָקוֹמָם וְגוֹמְרִין סְעוּדָתוֹ וְאֵינָם צָרִיכִין לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה; וְאִם לֹא הֵנִיחוּ שֵׁם אָדָם, כְּשֶׁהֵם יוֹצְאִים צָרִיכִים בְּרָכָה לְמַפְרָע, וְכִשְׁהֵם חוֹזְרִים צָרִיכִים בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה; וְכֵן אִם הָיוּ מְסַבִּין לְשִׁתּוֹת אוֹ לֵאכֹל פְּרוֹת, שֶׁכָּל הַמְּשֻׁנָּה מְקוֹמוֹ הָרִי פָּסַק אֲכִילָתוֹ וּלְפִיכָף מְבָרֵךְ לְמַפְרָע עַל מַה שֶּׁאָכַל, וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁנִית עַל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֵאכֹל. וְהַמְּשֻׁנָּה מְקוֹמוֹ מִפְּנֵה לִפְנֵה בְּבֵית אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ; אֲכָל בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה זֹו וְכָא לֵאכֹל בְּמַעֲרָבָהּ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ.
- הגה:** וַיֵּשׁ חוֹלְקִים בְּכָל מַה שֶּׁכְּתוּב בְּסִ' זֶה, רַק סוֹבְרִים שֶׁשְׁנוּי מָקוֹם אֵינוֹ אֵלָּא כְּהִסָּח הַדַּעַת, וְלָכֵן אִם שָׁנָה מְקוֹמוֹ לְמָקוֹם אַחֵר אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֵלָּא לְפָנֵי מַה שֶּׁרוּצָה לֵאכֹל, אֲבָל לֹא עַל מַה שֶּׁכָּבַר אָכַל; (תוס' וְרַשְׁבָּ"ם וְהַר"ש וּמַרְדְּכִי פָּרַק ע"פ וְטוֹר). וְדוֹקָא שֶׁלֹּא הֵנִיחַ מְקַצָּת חֲבֵרִים בְּסַעֲדָה וְאֲכָל מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָם צָרִיכִין בְּרָכָה בְּמָקוֹמָם, אֲבָל אִם הֵנִיחַ מְקַצָּת חֲבֵרִים אוֹ אֶפְלוּ לֹא הֵנִיחַ וְאָכַל דְּבָרִים שֶׁצָּרִיכִין בְּרָכָה בְּמָקוֹמָם, אֶפְלוּ מַה שֶּׁרוּצָה לֵאכֹל אַחֵר כִּף אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ (סמ"ק וְאוֹר זְרוּעִ); וְלָכֵן מִי שֶׁפָּסַק סְעוּדָתוֹ וְהָלַךְ לְבֵית אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל וּקְרָאוּ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ אֶפְלוּ לִפְתַּח בֵּיתוֹ אוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, כְּשֶׁחֹזֵר לְסַעֲדָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ כָּלֵל, דֵּהָא פֶת צָרִיךְ בְּרָכָה בְּמָקוֹמוֹ לְכָלִי עֲלֵמָא; מִיָּהוּ אִם הִסִּית דַּעְתּוֹ, כְּשֶׁחֹזֵר, וְדַאי צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל מַה שֶּׁרוּצָה לֵאכֹל אַחֵר כִּף (בֵּית יוֹסֵף וְרַשְׁבָּ"ם).
- וְאִין חֲלוּק בֵּין חֹזֵר לְמָקוֹם שֶׁאָכַל כְּבַר וּבֵין סִימֵן סְעוּדָתוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר (רמב"ם פ"ד ור"ן). וְכֵן נוֹהֲגִין בְּמִדְּיוֹת אֵלּוּ, מְכַל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹ בְּלֹא בְרָכָה, דְּחִישִׁינָן שְׂמָא יִשְׁכַּח מִלְּחֹזֵר וְלֵאכֹל (הר"ר מְנוּחַ ור"ן); מִיָּהוּ לְצָרֵךְ מִצְוָה עוֹבְרָת, כְּגוֹן שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, מִתֵּר (כָּל בּוֹ ה' פֶּסַח) וַעֲיֹן ס' תפ"ד.
- ה. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁבַעַת הַמִּינִים טְעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּדוֹקָא מִינֵי דָגָן. **הגה:** וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּוֹקָא פֶת לְבַד (ב"י ס' קפ"ד בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"א הַגְּהוֹת מִיְמוֹנֵי פ"ד).
- ו. מִי שֶׁנִּזְכַּר בְּתוֹךְ הַסַּעֲדָה שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל וְעָמַד וְהִתְפַּלֵּל, אֶפְלוּ אִם אֵין שְׁהוּת לְגִמֹר סְעוּדָתוֹ וְלִהְתְּפַלֵּל, שְׁחִיב לְהַפְסִיק וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֵאכֹל עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, עִם כָּל זֶה לֹא הוּא הַפְסִק.

בני חבורה שהיו מסובים וקדש עליהם היום

(ק"ב א') **תנו רבנן:** בני חבורה שהיו מסובין (בערב שבת), וקדש עליהן היום -

- (4) מביאין לו (לאחד מן המסובים) כוס של יין, ואומר עליו קדושת היום (קידוש), ו(כוס) שני אומר עליו ברכת המזון. דברי רבי יהודה.
- (2) רבי יוסי אומר: (אינו צריך להפסיק הסעודה, אלא) אוכל והולך עד שתחשך.²⁴ גמרו (סעודתם, מביאים שני כוסות יין), כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון, והשני אומר עליו קדושת היום.

²⁴ כתב הר"ן (כ ב ברי"ף, ד"ה ר' יוסי), 'רבי יוסי לטעמיה דאמר אין מפסיקין. והוא הדין דשרי רבי יוסי אפילו משתחשך, אלא משום דרבי יהודה מצריך להפסיק משקדש היום, והיינו קודם צאת הכוכבים (דבין השמשות מיקרי קדוש היום, כדמוכח בפ"ק דברכות, ב' ב'), נקט רבי יוסי עד שתחשך. והוא הדין לאחר מכן.' וכתב רשב"ם 'ומיהו אם פרס מפה וקידש, מודה רבי יוסי דכל שכן דשפיר טפי (כדפסק שמואל לעיל, ק' א'). וראה להלן.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ק"ב ב') (ומקשה) אמאי?! ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא!

אמר רב הונא אמר רב ששת: אין אומרים שתי קדושות (שתי מצוות) על כוס אחד. מאי טעמא? לפי שאין עושין מצוות חבילות חבילות.

(ומקשה) ולא?! **והתניא**: הנכנס לביתו במוצאי שבת, מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים, ואח"כ אומר הבדלה על הכוס. ואם אין לו אלא כוס אחד (ואם יבדיל עליו, לא יישאר לו לברכת המזון), מניחו (עד) לאחר המזון, ומשלשן כולן לאחריו (מסדר כל הברכות אחר ברכת המזון²⁵)!

(ומתרץ) אין לו שאני.

(ומקשה) והא יום טוב שחל להיות אחר השבת, דאית ליה, ואמר רב: יקנ"ה!

(ומסיק) אלא הבדלה וקידוש, חדא מילתא היא.²⁶ ברכת המזון וקידוש, תרי מילי נינהו.

שיטות הראשונים

סדר קדימה בין קידוש לבהמ"ז בסעודה שנמשכה לשבת: פסקו הרי"ף ורמב"ם כרבי יוסי,²⁷ שאם סיים הסעודה לפני חשיכה, ולא הספיק ליטול ידיו וקדש היום, יברך בהמ"ז על כוס ראשון, ואח"כ יאמר קידוש היום על כוס שני.²⁸ **והרא"ש** חלק,²⁹ וכתב דאין חילוק בין גמר קודם חשיכה ובין לא גמר, אלא לעולם פורס מפה ומקדש. **והשו"ע**³⁰ סתם כרי"ף, ובשם יש אומרים כרא"ש.

איזכור של שבת בסעודה שהסתיימה לפני שבת: כתב הרא"ש, דיש להסתפק אם צריך להזכיר של שבת בברכת המזון.³¹ ומסקנתו דיזכיר של שבת. **ובארחות חיים** כתב שיש אומרים שלא יזכיר, שהכל הולך אחר תחילת הסעודה. **והשו"ע**³²

²⁵ אע"פ שאסור לאכול קודם הבדלה, כשאין לו אלא כוס אחד, מותר לאכול קודם הבדלה, כדי לעשות על הכוס ברכת המזון. תוספות (ד"ה מניחו).

²⁶ **רש"י ורשב"ם** פירשו, תרוייהו משום קדושת ימים טובים נינהו. **ורבינו חננאל וראב"ה** (ס' תקיב) פירשו, תרוייהו קודם אכילה הן.
²⁷ זה לשון הרי"ף: הא מתניתא כבר אידיחא לה, דאמר רב יהודה אמר שמואל: אין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, אלא פורס מפה ומקדש. מיהו אף על גב דאידיחא לה, גמרינן מינה דהיכא דגמור סעודתייהו מקמי דקדיש יומא, ואדמשו ידיהו קדיש יומא, מקדמינן ומברכין ברכת המזון על כוס ראשון, ואחר כך אומר קידוש היום על כוס שני כרבי יוסי.

²⁸ וכתב הר"ן (כ ב ברי"ף, ד"ה כוס ראשון), והשני אומר עליו קידוש היום. ואע"פ שאינו אוכל כלל לאחר קידוש היום, כיון שגמרו שם סעודתו, מקום סעודה מיקרי.

²⁹ הרא"ש הביא דברי הר"ר ישעיה דטרני (וכהשגה על דברי הרי"ף שלמד מדברי רבי יוסי, לעניין הלכה) שכתב, דודאי לרבי יוסי דאמר גומר סעודתו, ומתיר לאכול ולשתות קודם קידוש, לדידיה מברכין ברכת המזון קודם קידוש. אבל לשמואל דמצריך להפסיק בפריסת מפה, ואוסר לאכול ולשתות קודם שיקדש, אם כן היאך ישתה כוס של ברכת המזון קודם קידוש. וכתב שדברים של טעם הם.

³⁰ אור"ח רעא,ו, מקורות: רי"ף (כ ב בדפיו). רא"ש (ס' ז). רמב"ם (הל' שבת כט,יג).

³¹ אף על גב דקתני בתוספתא (ברכות פ"ד) בדברי רבי יוסי, כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון **ומזכיר של שבת בברכת המזון**, מכל מקום איכא למימר שאני התם שאכל משתחשך, הלכך דין שיזכיר של שבת; אבל הכא שגמר סעודתו מבעוד יום, לא. או דלמא כיון שקידש היום צריך לברך ברכת המזון של שבת, מידי דהוה אמי שלא התפלל בערב שבת מנחה מתפלל שתיים של שבת.

³² אור"ח רעא,ו, מקורות: רא"ש (ס' ז). ארחות חיים (ח"א, הלכות קידוש היום, אות כ).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פסק כרא"ש. והרמ"א פסק כארחות חיים.

אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד: לגבי הבדלה כתב הרמב"ם, "היה אוכל בשבת, ויצא השבת והוא בתוך סעודתו - גומר סעודתו, ונוטל ידיו, ומברך ברכת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו." ואילו לגבי קידוש כתב, "היה אוכל, וגמר אכילתו עם הכנסת שבת - מברך ברכת המזון תחלה, ואחר כך מקדש על כוס שני. ולא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד; שמצוות קדוש ומצוות ברכת המזון - שתי מצוות שלתורה הן." והשיגו הראב"ד, שגם לגבי הבדלה דווקא כשאין לו אלא אותו כוס.³³ וכן פסק השו"ע.³⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רע"א)

ו. אם גמר סעודתו וקדש היום קדם שברך ברכת המזון, מברך ברכת המזון על כוס ראשון ואחר כך אומר קדוש היום על כוס שני, וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון, אף על פי שמברך קדם קדוש. **הגה:** ויש אומרים דאינו מזכיר של שבת, דאזלינן בתר תחלת הסעודה, וכן עקר כמו שנתבאר לעיל סוף סימן קפ"ח. ויש מחלקת אם יטעם מכוס של ברכת המזון קדם שיקדש, גם אם צריך לאכל מעט אחר הקדוש כדי שיהא הקדוש במקום סעודה. ויש אומרים דאף בגמר סעודתו אינו מברך ברכת המזון תחלה, אלא פורס מפה ומקדש, ומברך המוציא ואוכל מעט, ואחר כך מברך ברכת המזון. **הגה:** והכי נהוג להוציא את נפשיה מפלוגתת סברא ראשונה.

(או"ח, הלכות שבת, סימן רצ"ט)

ד. כשהיה אוכל וחשכה, שאמרנו שאינו צריך להפסיק, גומר סעודתו ומברך ברכת המזון על הכוס ואחר כך מבדיל עליו, ואם יש לו שני כוסות, מברך ברכת המזון על אחד ומבדיל על אחר.

³³ והמאירי כתב, 'ויש מתירין בה אף ביש לו (כוס אחר), ומפני שהבדלה אינה אלא מדברי סופרים, ואף ביש לו מותר. אבל ברכת המזון וקידוש שהם שתי ברכות של תורה, אין מברכין אותם על כוס אחד אף באין לו (אלא מברך על הכוס, ומקדש על הפת). וכן דעת גדולי המחברים (=הרמב"ם). ויש מפרשים הטעם, מפני שברכת המזון וקידוש הוא שהם שני עניינים, מפני שברכת המזון אמורה על מעשה שנעשה כבר, והקידוש על היום שעתידי לבוא, **ונמצא זה למפרע וזה להבא**. אבל ברכת המזון והבדלה, הרי אף הבדלה נעשית על היום שעבר, **ונמצאו שתיהן נתקנות על מה שעבר**'. וכעין זה ביאר המגיד משנה. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' שבת כט, יב-יג). מאירי (ק"ב ב', ד"ה למדת).

³⁴ או"ח רצ"ט, ד. ועל מה שכתב השו"ע, מברך בהמ"ז על אחד ומבדיל על אחר, כתב המשנ"ב (ס"ק יד), ומותר לשתות מהכוס, אף שהוא קודם הבדלה, דכוס של בהמ"ז שייך לסעודה. וכל זה למי שנוזהר תמיד לברך על כוס. אבל למי שמברך לפעמים בלא כוס, לפי שסומך על הפוסקים שסבירא להו דאין בהמ"ז טעונה כוס, אסור לו לשתות עתה מהכוס של בהמ"ז קודם הבדלה. וכתב החיי אדם, דזה דוקא אם הוא כבר ודאי חשיכה. אבל אם הוא ספק חשיכה, נראה דיכול לשתות מכוס של בהמ"ז אף מי שאינו נוזהר תמיד לברך על הכוס. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' שבת כט, יב-יג). מאירי (ק"ב ב', ד"ה למדת).